

Ir Rusiją galima tyrinėti: Rusijos studijos VU TSPMI

Ar Lietuvoje yra išmanančių, kas vyksta Rusijoje? Pirmą mintį, išgirdus tokį klausimą, būtų – „be abejo, yra“. Mes pažįstame šią šalį, suprantame, kaip ir kodėl elgiasi jos politikai. Ilgiau pamąščius ir peržvelgus atliktus akademinius tyrimus, tektų rimčiau pasukti galvą. Per dvidešimt metų Lietuvoje atliktų Rusijos tyrimų labai daug ir nerasiame.

Jų neabejotinai buvo padaryta. Buvo susiformavusi stipri ir savarankiška kaliningradistikos mokykla¹, yra užsiimama Rusijos politinio diskurso tyrimais², atlikta keletas Rusijos vidaus ir užsienio politikos, tapatybinių procesų analizių³. Tad sakyti, kad Lietuvoje nėra Rusiją analizuojančių tyrėjų,

¹ Žr., pavyzdžiui, Lopata R., *Įkaito anatomija: Kaliningrado jubiliejaus byla*, Vilnius: Eugrimas, 2006; Stanytė-Taločkienė I. & Sirutavičius V., „Strategic Importance of Kaliningrad Oblast of the Russian Federation“, *Lithuanian Annual Strategic Review* 2002, Vilnius: Lithuanian Military Academy, 2003, p. 181–214; Joenniemi P. et al., *Impact assessment of Lithuania's integration into the EU on relations between Lithuania and Kaliningrad oblast of the Russian Federation*, Vilnius: Vilnius University Press, 2000. Tiesa, šiuo metu Kaliningrado srities tyrinėjimai yra sustoję.

² Лассан Э., *Дискурс власти и инакомыслия в СССР: когнитивно-риторический анализ*, Вильнюс: Изд-во Вильнюсского ун-та, 1995; Макарова В., *Аргументация в политическом дискурсе: на материале ежегодных посланий президента России В. Путина и президента Литвы В. Адамкуса*, Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2010.

³ Vitkus G., *Diplomatinė aporija: tarptautinė Lietuvos ir Rusijos santykių normalizacijos perspektyva*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006; Jankauskas A. & Vitkus G., eds., *Transformation of Putin's regime: why transitology is not applicable to post-Soviet Russia?*, Vilnius: Vilnius University Press, 2007; Jakniūnaitė D., *Kur prasideda ir baigiasi Rusija: kaimynystė tarptautinėje politikoje*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007.

būtų nesąžininga. Bet taip pat reikia pripažinti, kad nuoseklių pastangų formuoti Rusijos studijas kaip savarankišką tarpdisciplininę *area studies* sritį, turinčią aiškų branduolį mokslininkų, pasiryžusių atlikti teoriškai pagrįstus šalies tyrimus iš įvairių disciplinų pozicijų, iki šiol nebūta.

Nesiimdami analizuoti priežasčių, kodėl praėjus maždaug dvidešimčiai metų nuo socialinių mokslų plėtotės Lietuvoje pradžios vis dar neturime Rusijos studijų, galime pasidžiaugti, kad jau antrus metus Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institute (VU TSPMI) pamažu formuojasi tiek ši tyrimų sritis, tiek šiuolaikinę Rusiją tyrinėjančių mokslininkų branduolys.

Pirmasis žingsnis, kuriant kompetentingų ir analitiškų diskusijų erdvę, buvo 2010 m. rudenį pradėti organizuoti VU TSPMI Rusijos studijų seminarai, vykstantys iki šiol. Šių seminarų tikslas yra dvejopas. Viena vertus, yra siekiama supažindinti ir susipažinti su Lietuvos kolegomis, vienokiu ar kitokiu aspektu tyrusiais ir tiriančiais Rusiją. Jais stengiamasi sukurti institucionalizuotą ir jų tyrimus pasirengusią remti aplinką bei draugišką diskusijų, kur galima aptarti plėtojamas idėjas, erdvę. Čia savo tyrimus, pavyzdžiui, jau pristatė TSPMI ir Lyčių studijų centro docentė Natalija Arlauskaitė (filmuose apie Leniną ir Staliną konstruojamų gedėjimo bendruomenių), tyrėjas iš TSPMI Nerijus Maliukevičius (Rusijos užsienio politikos humanitarinės dimensijos), tyrėjas iš Lietuvos istorijos instituto Darius Staliūnas (Rusijos imperijos rusifikacijos politikos), Vilniaus universiteto Užsienio kalbų instituto dėstytoja Viktorija Makarova, nagrinėjusi Rusijos prezidentų metinius pranešimus.

Kita vertus, į VU TSPMI Rusijos studijų seminarą yra kviečiami užsienio svečiai, įvairiausiais aspektais tyrinėjantys Rusiją. Lietuvos auditorija turėjo progos sužinoti, koks Aukštosios ekonomikos mokyklos docento Iljos Kukulino požiūris į istorines Rusijos traumas, išgirsti Rusijos valstybinio humanitarinio universiteto tyrėjos Jelenos Nesterovos paskaitą apie nuostatos dėl kinų, kaip Rusijos imperijos „kitų“, konstravimą, Europos humanitarinio universiteto profesorės Almiros Ousmanovos atlikto tarpukario markizmo požiūrio į meilę tyrimo rezultatus, „Neprikosnovennyj zapas“ žurnalo redaktoriaus mintis apie šiuolaikinius modernizacinius projektus Rusijoje ar Vakarų Mičigano universiteto docentės Elenos Gapovos posovietinių akademikų situacijos įvertinimą. Svečių pristatomos paskaitos suteikia puikų kontekstą Lietuvoje vykdomiems tyrimams ir leidžia čia gimstančias idėjas „pasitikrinti“ su kitur dirbančiais kolegomis. Kol kas dauguma seminaro

svečių sąmoningai buvo kviečiami iš Rusijos. Juk visiškai nenuostabu, kad ten iš tiesų galime rasti gerų Rusijos šiandienos ir praeities ekspertų.

Kitas žingsnis plėtojant Rusijos studijas buvo žengtas 2011 m. birželį – Institute pradėtas vykdyti Lietuvos mokslo tarybos remiamas projektas „Šiuolaikinės Rusijos tapatybės paieškos ir politinė praktika, 1990–2010 m.“ Jame tyrimus atlieka Natalija Arlauskaitė, Dovilė Jakniūnaitė, Nerijus Maliukevičius, Vladas Sirutavičius ir Inga Vinogradnaitė. Ši TSPMI mokslininkų grupė siekia išanalizuoti naujos Rusijos valstybės tapatybinių diskursų įvairovę ir konkurenciją 1990–2010 m. ir atskleisti, kaip šis nuolatinis konceptualizavimas reiškiasi per politines praktikas ir prisideda prie dabarties politikos formavimo.

Šiuo projektu raginama atsisakyti vienpusiško Rusijos vaizdavimo (pvz., kaip „blogio imperijos“, „(post)totalitarinės valstybės“), norima parodyti, kaip, kuriant Rusijos valstybės reprezentacijas, dalyvauja skirtingi veikėjai, naudojantys skirtingus būdus ir priemones šioms reprezentacijoms kurti, ir atskleisti naujai kuriamų ir modifikuojamų diskursų netolydumus, pertrūkius ir įvairovę. Analizuojami valdžios (kuri nelaikoma vienalyte), ir specializuoti / ekspertiniai diskursai, su kuriais valdžia kuria tam tikrą santykį, arba kurie patys kooperuojasi su valdžia tam tikromis sąlygomis (žiniasklaida, istorikų bendruomenė, kinas, akademinis, teisinis diskursas). Taip siekiama parodyti, kaip analizuojami procesai sudaro galimybes toliau formuoti valstybės tapatumą ir įgyvendinti politines praktikas. Šis projektas yra bene pirmas ilgalaikis projektas, kurio pagrindinis tyrimo objektas yra Rusija, o jo pagrindinius rezultatus išvysime 2012 m. pabaigoje pasirodysiančioje kolektyvinėje monografijoje.

Tai yra pirmieji du dideli žingsniai, formuojant ir plėtojant Rusijos studijas Lietuvoje. Artimiausiu metu bus žengti ir kiti: pavyzdžiui, didesnė mokslinė konferencija, Lietuvos tyrimų pristatymas anglų kalba tarptautiniuose akademiniuose tinkluose ir publikacijose, pačių tyrimų institucionalizacija VU TSPMI – sukurtas Rusijos studijas kuruojantis tyrimų centras.

O belaukiant kitų Rusijos studijų Lietuvoje naujienų, kol kas siūlome pasižiūrėti kai kurių paskaitų vaizdo įrašus⁴.

Dovilė Jakniūnaitė

⁴ <<http://www.tspmi.vu.lt/lt/naujienos/instituto-naujienos/pradedame-rusijos-studiju-seminaru-cikla-tspmi-42>>. Juos taip pat rasite ir VU TSPMI „Youtube“ kanale, www.youtube.com/VUTSPMI